

ลมฟ้าอากาศเป็นความเสี่ยงปกติของเกษตรกรผู้ใช้ชีวิตกลางแจ้งทั้งหลาย ไม่ว่าจะแล้งหรือหลาก เราก็ต้องปรับตัวตามเพื่อความอยู่รอด
ล่าสุดหลังฝนหลงฤดูเมื่อปลายมกราคม ทำเอาลำไยบางส่วนแห้งใบออกมาแทนดอก ... ฝนเจ้าเอ๋ยจะรู้ไหมว่า หนึ่งช่อดอกที่หาย
มันหมายถึงข้าวหนึ่งอ้อมที่ที่ต้องอดเสียวันนั้น

ปีที่แล้วความหลากหลายเริ่มให้ผล ส้มโอ ขนุน กล้วย เหลือแจกแล้วก็ลงเร่ขายดู จีบแม่ค้าส้มตำไว้หลายครกแล้วเมื่อไว้ขายส้มโอ
ลูกละห้าบาทเจ็ดบาทก็ยังไม่ค่อยเงินพัน เป็นการเริ่มก้าวที่ไม่ยาวนานแต่ก็ราบรื่นดี ชิพจรของสวนเริ่มต้นเป็นจังหวัดแล้วแต่ยังไม่สม่ำเสมอ หน้าฝนขายลำไย
หน้าร้อนขายผักหวาน หน้าหนาวขายส้มโอ จะเห็นว่าเพราะความหลากหลายไม่เพียงพอ ทำให้วงรอบการเก็บเกี่ยวหยุดตัวเองไว้แค่ช่วงฤดูกาลเท่านั้น
ระหว่างฤดูใช้มีเพียงรายปรายบักซ์ ยังมีวันและสัปดาห์ให้เร่ตัดดวงอีกได้ ทำอย่างไร?

พักนี้เลยชวนอยู่กับงานวิจัยชาวบ้านชิ้นหนึ่ง เรื่อง "โครงการวิจัยและพัฒนาเกษตรกรรมประณีต ๑ ไร่" ของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน
ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สกว. และ สสส. เป็นการแปรแนวคิดเกษตรผสมผสานไปสู่การปฏิบัติที่ได้รับการรับรองผลอย่างถูกต้อง ต้อง
มีการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ สามารถใช้อ้างอิงได้ เพราะได้ผ่านกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ
ฉะนั้นที่ปรามาสกันว่า ระบบเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเองในรูปแบบต่างๆ นั้นไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นเรื่องเป็นราว มีความน่าเชื่อถือน้อย
ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ หรือไม่มีกระบวนการที่จะนำไปสู่หนทางแก้ไขปัญหาย่างแท้จริง เสียงเหล่านั้นน่าจะหมดไปได้เสียที

แล้วหันมาช่วยกันศึกษาต่อยอดและเผยแพร่องค์ความรู้ไปสู่เกษตรกรในวงกว้าง ต่อไป
สำหรับคำจำกัดความของเกษตรประณีตนั้น ความที่ยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติจึงไม่สามารถนิยามได้อย่างถูกต้อง แต่คำว่า 'ประณีต' นั้นบ่งบอกความหมายได้พอสมควร
ว่าให้เริ่มทำจากเล็กๆ ด้วยความใส่ใจ ผมเชื่ออย่างว่าถึงมีที่ดินเยอะก็เชื่อว่าอยู่รอดปลอดภัย ยังมีมาก เวลาเกิดปัญหาขึ้นมา ผลกระทบที่ได้รับก็จะมากตามไปด้วย
ความอยู่รอดของเกษตรกรบางครั้งก็ไม่ได้แปรตามจำนวนที่ทำกินเสมอไป แต่ถ้าจะให้นิยามหยาบๆ 'เกษตรประณีต'
น่าจะเป็นการย่อเอาองค์ความรู้-ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของพี่น้องเกษตรกรไทย ไล่ลงไปในพื้นที่ดินขนาดหนึ่งไร่หรืออ้อยกว่านั้น ถ้าไม่ค่อยเข้าใจ
ลองคิดตามคำปราชญ์ดูสิครับ

การทำเกษตรประณีตในความคิดผม ต้องมี ๔ ขั้นตอน อย่างที่หนึ่ง ต้องกำหนดเป้าหมายโดยที่ไม่เอาเงินเป็นตัวตั้ง เอาความสุขเป็นตัวตั้ง เอาความมีเป็นตัวตั้ง
มีในสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในพื้นที่ ที่ซบๆ ไม่ผลยีนต้น ไม่ใช่สอย สัตว์เลี้ยง ฯลฯ อย่างที่สองต้องมีการรวมพลัง
รวมพลังคนในบ้านและชุมชนเพื่อสร้างอาหารให้พลังแก่ตนเองและคนในแผ่นดิน อย่างที่สาม ขั้นตอนการตั้งมั่น คือการรู้จักตัวเอง รู้จักผู้อื่น
รู้จักสิ่งแวดล้อมเพื่อเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน อย่างที่สี่ ขั้นตอนตั้งใจ ตั้งใจทำมาหากินเพื่อให้มีอยู่มีกิน พึ่งพาตัวเอง ค่อยๆ ลดหนี้ไป
พอผาย สร้อยสร้อยกลาง

การทำเกษตรประณีต คือ การเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ของเกษตรกร เนื่องจากระบบการทำเกษตรที่ผ่านมาเน้นมีการคิดกันเพียงหยาบ ๆ ว่า ๑ ไร่คือที่ดิน ๑,๖๐๐
ตารางเมตร ขณะเดียวกันก็ปลูกโดยไม่มีการคำนวณ และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้มากนัก แม้แต่การคิดว่า ๑ ไร่ มี ๑,๖๐๐ ตารางเมตรยังหยาบเกินไป
อาจจะต้องคิดเป็นตารางฟุต ตารางนิ้ว หรือตารางเซนติเมตรไปเลย เป็นการท้าทายให้ไม่คิดเฉพาะบนดิน แต่ได้ดินก็สามารถปลูกพืชได้ เช่น ปลูกมันเทศไว้ในดิน
เหนือดินขึ้นไป ๒ ชั้น ๓ ชั้น ก็มีต้นไม้ มีสัตว์ และถ้าเราคิดในพื้นที่ ๑ ไร่เป็นรูปสี่เหลี่ยมที่มีเส้นรอบแปลง ๔ ด้านเท่ากับ ๑๖๐ เมตร หรือ ๑๖๐,๐๐๐ เซนติเมตร
จะมีเข้อมโดยรอบ ๕๐๐ ว่าตัน เก็บเกี่ยวแต่ละรอบก็เหลือกินมาก และถ้าเหลือก็ขายวันละบาท จะมีเงินวันละ ๕๐๐ บาท...นี่เฉพาะรั้ว
ยังไม่นับพื้นที่ว่างในการปลูกผักผลไม้ ไม่ใช่สอย เพราะเห็ด เลี้ยงสัตว์ นานาชนิดได้อีกมาก

พอคำเคื่อง ภาชี

คำว่าเกษตรประณีตเราไม่ไปตี ความหมายว่าเป็นกิจกรรม แต่เป็นกระบวนการ วิถีเรียน วิธีทำ จะชัดเจนกว่า

คือต่อไปคนที่อยู่ในภาคการเกษตรจะต้องทำอะไรให้มันประณีตขึ้น ดูเลเอาใจใส่ หมั่นศึกษา หมั่นทดลอง

ต่อไปคำว่าเกษตรประณีตมันจะกลายเป็นวิถีเรียนวิถีทำของชาวบ้าน ซึ่งจะสอดคล้องกับคำว่าเศรษฐกิจพอเพียง

แต่เดิมเราไปอธิบายว่าเกษตรประณีตคือการทำแปลงผัก ๑ ไร่ มันไม่ผิดหรอก แต่มันยังไม่พอ คนที่ทำอาชีพเกษตรต้องทำแบบผสมผสานหลายๆ อย่าง หมูเป็นไร

ไก่เป็นไร ต้นไม้เป็นไร ผักเป็นไร ปลาเป็นอย่างไร ให้มันเห็นระบบตรงนั้น ซึ่งมันก็เป็นระบบเกษตร แต่ที่ผ่านมาเราทำทั้งทำข้าว ทำยาอะแต่ได้น้อย

ลองมาดูแบบทำน้อยให้มันได้ดีกว่า

ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์

ส่วนรายละเอียดนั้น ปรากฏเป็นชิ้นเป็นตอนครบถ้วนอยู่ในเอกสารงานวิจัยแล้ว ผมทำได้เพียงแค่นำเพราะเห็นว่ามิประโยชน์

อยากให้อ่านข้อมูลชุดนี้ได้ผ่านหูผ่านตาเกษตรกรกันมากๆ ได้อ่าน ได้คิด ได้ลองทำ คลายตัวเองออกมาจากกรอบคิดเดิมๆ ที่ว่า

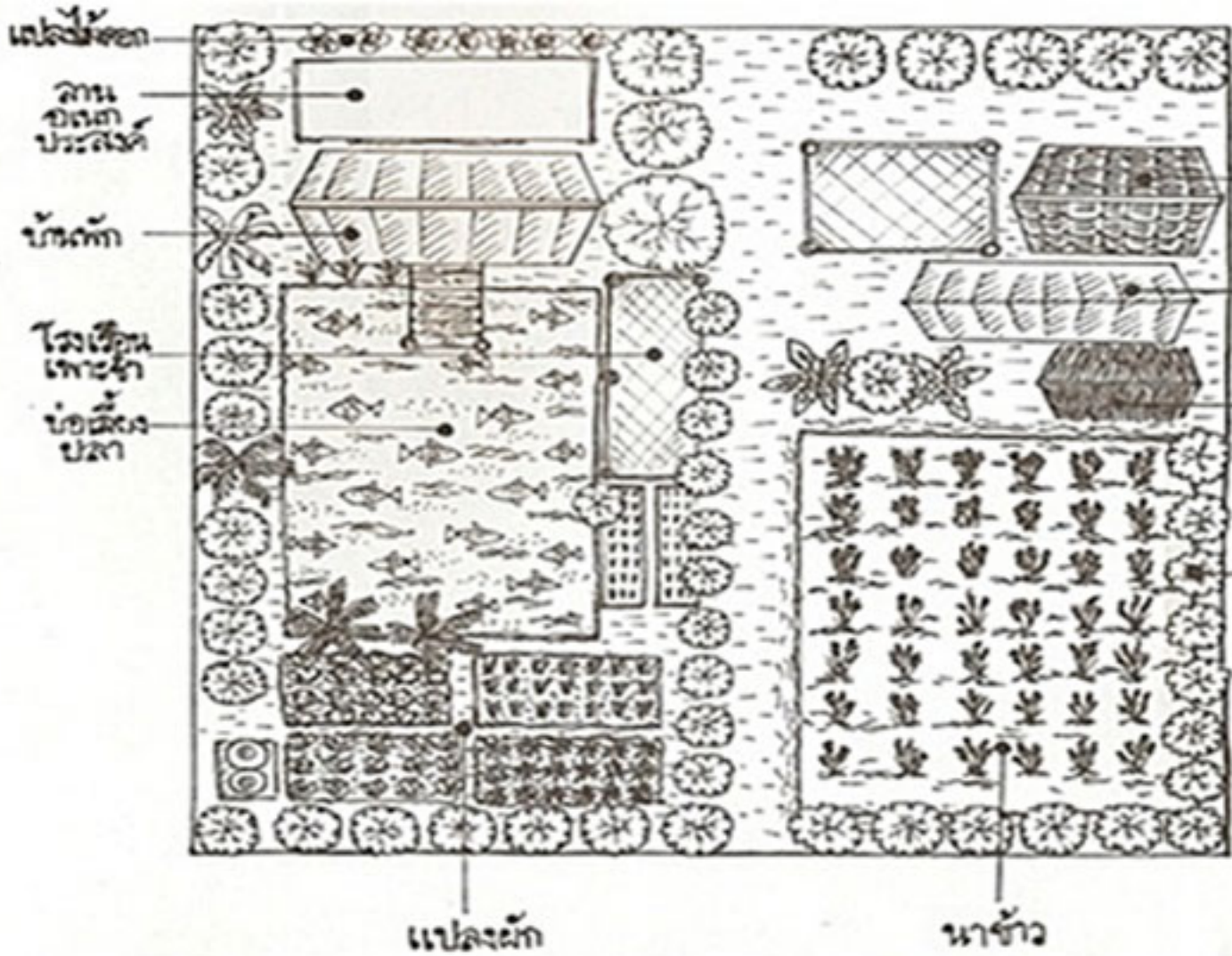
"การทำกรเกษตรให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องใช้ที่ดินมากและเงินทุนเยอะ" ซึ่งจริงๆ แล้วก็ไม่ใช่ความคิดที่ผิดอะไร แต่ก่อนที่จะตัดสินใจควรพิจารณาให้ดีๆ

นั่นเป็นการทำเกษตรที่เกินตัวเราหรือเปล่า? แล้วเราเองมีความสามารถในการควบคุมปัจจัยต่างๆ รอบตัวที่แปรปรวนผันผวนอยู่ตลอดได้มากน้อยแค่ไหน

เริ่มที่การ 'รู้เรา' และไม่จำเป็นต้องไปรู้เขาใคร เราทำเพื่อเลี้ยงตัวไม่ได้ไปสู้รบกับใครที่ไหน สิ่งสำคัญที่ต้องเอาชนะให้ได้นั่นคือใจของเราเอง

ความทะยานอยากเป็นปกติของปุถุชน มีน้อยก็เจ็บน้อยอย่างที่เราเห็นว่า บางทีงานวิจัยชิ้นนี้อาจจะช่วยแก้ไขปัญหายของเกษตรกรท่านอื่นๆ ได้ทั้งเรื่องหนี้สิน ที่ดิน

การผลิต ไปจนถึงการใช้ชีวิต มาเรียนรู้ไปด้วยกันครับ ผมเองก็กำลังขังใจกับรูปแบบนี้อยู่เหมือนกันเริ่มต้นให้สงสัยไว้ก่อนเลยว่า "ที่ดินหนึ่งไร่จะเลี้ยงตัวได้จริงหรือ?" เพื่อให้ได้ข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์กับผู้สนใจมากขึ้น ผมขอเพิ่มเติมกรณีศึกษาแปลงเกษตรประณีต ๑ ไร่ ของปราสาทชาวบ้านทั้งสามท่านข้างต้น เป็นข้อมูลจากวารสารเกษตรกรรมธรรมชาติ ฉบับที่ ๓/๒๕๕๐ คาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การคิดอย่างไตร่ตรองรอบคอบและนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ารูปเข้ารอยกับตนเอง จากรูปรธรรมของแนวคิดและวิถีปฏิบัติของเหล่าปราสาทชาวบ้านทั้งสามท่าน น่าจะช่วยให้เป็นแสงไฟส่องทางให้เกษตรกรไทย ได้ก้าวกลับไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนบนพื้น ฐานของการพึ่งพาตนเอง ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมมกมายเฉกเช่นปัจจุบัน แปลนพื้นที่เกษตรประณีต ๑ ไร่ ของพ่อผาย สร้อยสระกลาง

พื้นที่ ๑ ไร่ มีขนาด ๑,๖๐๐ ตารางเมตร ในพื้นที่ของพ่อผายจะแบ่งเป็นโซนด้านตะวันออกและโซนด้านตะวันตก โซนด้านตะวันออกเนื้อที่ ๘๐๐ ตารางเมตร แบ่งออกเป็น สระน้ำ ๒๐๐ ตารางเมตร, ขานสระ ๖๔ ตารางเมตร, ที่อยู่อาศัย ๖๐ ตารางเมตร, คูสระ ๔๗๖ ตารางเมตร โซนด้านตะวันตกเนื้อที่ ๘๐๐ ตารางเมตร แบ่งเป็น นาข้าว ๓๖๐ ตารางเมตร, คันคู ๘๐ ตารางเมตร, คอกวัว ๗๐ ตารางเมตร, คอกฟาง ๓๘ ตารางเมตร, โรงปุ๋ยชีวภาพ ๓๙ ตารางเมตร, เรือนเพาะชำ ๑๕ ตารางเมตร, ทางเดินและลานเอนกประสงค์ ๑๙๗ ตารางเมตร

ปริมาณและชนิดของผลผลิตจากที่ดิน ๑ ไร่ ของพ่อผาย สร้อยสระกลาง
 สัตว์มี ๒ ชนิด น้ำหนักรวม ๓๖ กิโลกรัม
 ผักมี ๓๑ ชนิด น้ำหนักรวม ๕๗๑.๒ กิโลกรัม
 ผลไม้มี ๔ ชนิด น้ำหนักรวม ๓๒๑.๑ กิโลกรัม
 ข้าวมี ๑ พันธุ์ น้ำหนักรวม ๑๕๐ กิโลกรัม

รวมมีพืชและสัตว์ ๓๘ ชนิด คิดเป็นน้ำหนักรวม ๑,๐๗๘.๓ กิโลกรัม

ผลผลิตที่ไม่ได้ซั้หรือกินได้มี ถั่วฝักยาว ๗ ชนิด จำนวน ๑๐๐ กิโล

ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการทำเกษตรประณีต ๑ ไร่ ของพ่อผาย สร้อยสระกลาง

ค่าแรงงาน ๓๘๖ ชั่วโมง คิดเป็นเงิน ๖,๙๘๘ บาท

ค่าปุ๋ย ๓,๔๒๐ กิโลกรัม คิดเป็นเงิน ๐ บาท

ค่าไฟฟ้าสูบน้ำ ๑๑๔ ชั่วโมง คิดเป็นเงิน ๓๔๒ บาท

ค่าพันธุ์พืช ๖,๖๗๗ ต้น คิดเป็นเงิน ๖๑๐ บาท

ค่าเมล็ดพันธุ์ ๑,๗๖๐ กรัม คิดเป็นเงิน ๑,๓๘๕ บาท

ค่าพันธุ์สัตว์ ๖๔๑ ตัว คิดเป็นเงิน ๗๕,๙๕๐ บาท

เครื่องจักรกล ๑๕๐ บาท

อื่นๆ ๒๐๐ บาท

ค่าใช้จ่ายทุกประเภทไม่รวมแรงงาน คิดเป็นเงิน ๗๘,๖๓๗ บาท

ค่าใช้จ่ายทุกประเภทรวมแรงงาน คิดเป็นเงิน ๘๕,๕๘๕ บาท

จำนวนปีที่ทำเกษตรผสมผสาน ความพอเพียงของปริมาณน้ำ ชนิดและจำนวนของต้นไม้ยืนต้นที่มีอยู่ ปุ๋ยใหม่ ตายไป และคงเหลือในแปลงเกษตรประณีต ๑ ไร่
ที่ดินเกษตรประณีต ๑ ไร่ ของพ่อผายเคยทำเกษตรผสมผสานมาแล้ว ๓ ปี

ใช้น้ำจากสระน้ำและบาดาลมีน้ำเพียงพอตลอดปี

ต้นไม้ยืนต้นที่มีอยู่เดิมมี ๓ ชนิด จำนวน ๓ ต้น

จำนวนที่ปลูกเพิ่ม ๒๗ ชนิด จำนวน ๘๒ ต้น

จำนวนที่ตายไปหรือตัดทิ้งมี ๑ ชนิด จำนวน ๑ ต้น

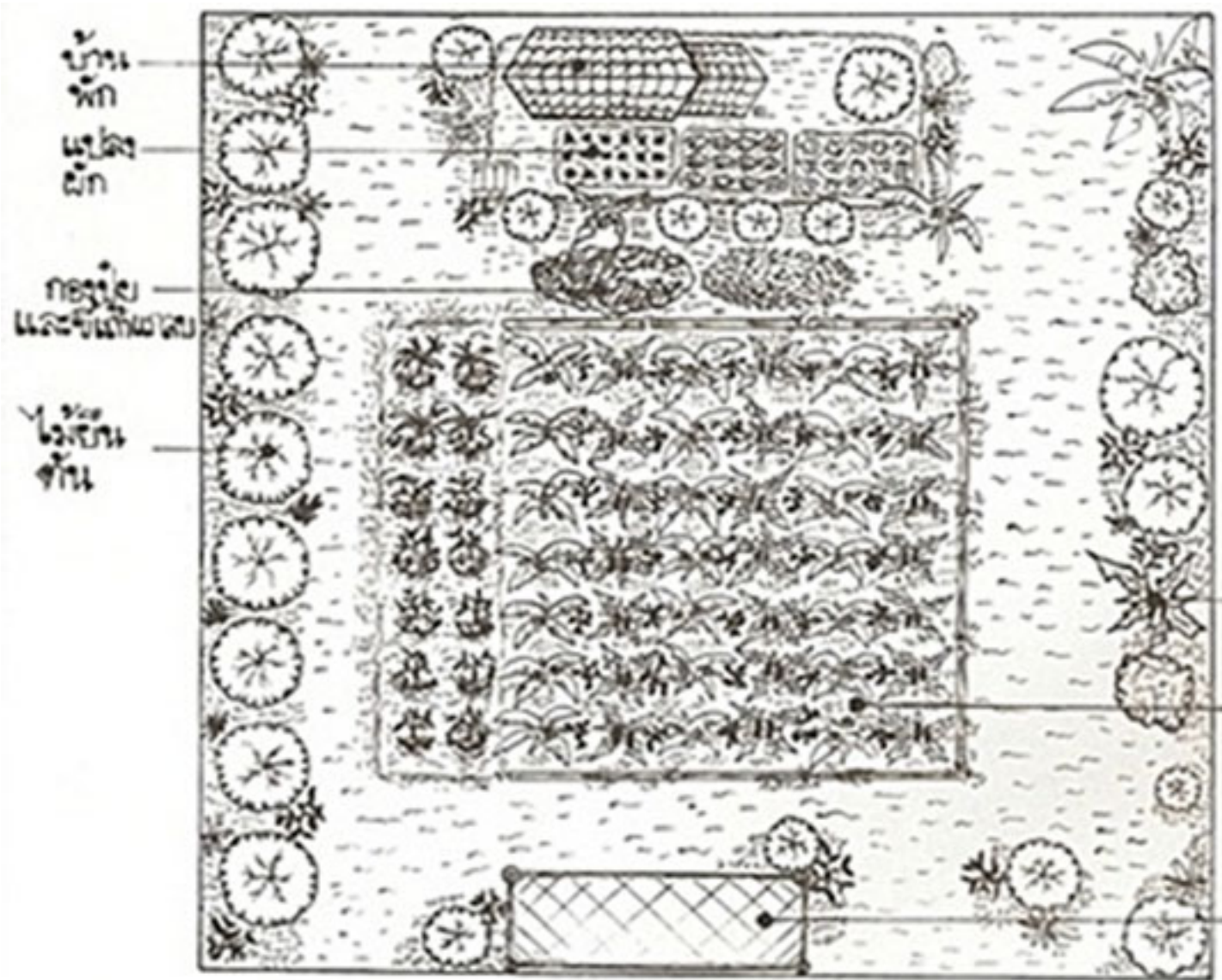
จำนวนคงเหลือ ๒๙ ชนิด จำนวน ๘๔ ต้น

หมายเหตุ : เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๘

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ พ่อผาย สร้อยสระกลาง มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาไทยอีสานคืนถิ่น ๑๕๘ ม.๔ ต.โคกกล่าม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ โทรศัพท์

๐๘๙-๕๘๒-๗๓๒๕

แปลงพื้นที่เกษตรประณีต ๑ ไร่ ของ พ่อคำเตื่อง ภาษี

พื้นที่ทั้งหมดนี้ใช้ปลูกพืชผักผลไม้และสมุนไพรต่าง ๆ โดยใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักที่ผลิตขึ้นเองในแปลงเพื่อเพิ่มธาตุอาหารให้กับพืช โดยจะไม่ใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีใด ๆ ในพื้นที่ ๑ ไร่

